

Sygn. akt IV U 878/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2021 r.

Sąd Okręgowy w Elblągu Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia Tomasz Koronowski

po rozpoznaniu w dniu 4 lutego 2021 r. w Elblągu na posiedzeniu niejawnym

sprawy z odwołania K. K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w E.

z dnia 15 lipca 2020 r., znak (...)

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

zmienia zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdza brak podstaw do zwrotu przez K. K. kwoty 752 (siedemset pięćdziesiąt dwa) złote, wypłaconej tytułem dodatku pielęgnacyjnego za okres od października 2019r. do maja 2020r.

Sygn. akt IV U 878/20

UZASADNIENIE

K. K., reprezentowany przez matkę G. K., odwołał się od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w E. z dnia 15 lipca 2020r., znak (...), którą to decyzją organ rentowy zobowiązał go do zwrotu nienależnie pobranego dodatku pielęgnacyjnego za okres od 1 października 2019r. do 31 maja 2020r.

W uzasadnieniu odwołania pełnomocnik skarżącego wskazała, że nigdy nie składała wniosku o dodatek pielęgnacyjny dla syna, gdyż ma on przyznane prawo do zasiłku pielęgnacyjnego wypłacanego przez MOPS. Nadto wskazała ona, że pozwany nie reagował na jej sprzeciw dotyczący przyznania prawa do dodatku i bezprawnie dokonywał potrąceń ze świadczenia syna na rzecz MOPS. Dopiero na skutek pisma skierowanego do Prezesa ZUS, organ rentowy zaprzestał dokonywania potrąceń i poinformowała, że nie będzie już wypłacał dodatku pielęgnacyjnego dla K. K..

W odpowiedzi na odwołanie pozwany Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w E. wniósł o jego oddalenie. Powołując się na przepis art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2020r., poz. 266 ze zmianami; dalej: ustawa systemowa), pozwany wyjaśnił, że decyzją z dnia 17 marca 2020r. ubezpieczonemu z urzędu zostało przyznane prawo do dodatku pielęgnacyjnego od 1 października 2019r. na stałe. W związku z tym, że G. K. nie zgodziła się z decyzją organu rentowego, decyzją z dnia 22 maja 2020r. organ rentowy wstrzymał wypłatę dodatku od 1 października 2019r., zaś zaskarżoną decyzją z dnia 15 lipca 2020r., po wcześniejszej refundacji zasiłku wypłacanego ubezpieczonemu przez MOPS w O., organ rentowy zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 października 2019r. do 31 maja 2020r. w kwocie 752 zł. W ocenie pozwanego skarżąca matka ubezpieczonego sama potwierdziła, że jest świadoma, iż dodatek pielęgnacyjny był świadczeniem wypłaconym nienależnie, a zatem zasadne jest żądanie jego zwrotu.

Sąd ustalił, co następuje:

Skarżący K. K. uprawniony jest do stałej renty socjalnej oraz renty rodzinnej. Nadto uprawniony on jest do zasiłku pielęgnacyjnego wypłacanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w O..

Wnioskiem z dnia 27 września 2019r. matka wnioskodawcy – G. K., będąca jego opiekunem faktycznym – wystąpiła o ustalenie uprawnień do świadczenia uzupełniającego dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji. Orzeczeniem Komisji Lekarskiej ZUS z dnia 28 stycznia 2020r. K. K. został uznany za osobę trwale niezdolną do samodzielnej egzystencji, przy czym ustalono, że niezdolność ta istniała na dzień 1 października 2019r.

Decyzją z dnia 18 lutego 2020r., adresowaną na opiekuna faktycznego wnioskodawcy, organ rentowy przyznał wnioskodawcy prawo do świadczenia uzupełniającego.

Kolejną decyzją wydaną w dniu 17 marca 2020r., również adresowaną na G. K., organ rentowy z urzędu przyznał K. K. prawo do dodatku pielęgnacyjnego, począwszy od 1 października 2019r., na stałe. W decyzji tej zawarto informację, że należność za okres od 1 października 2019r. do 31 marca 2020r. wraz ze świadczeniami za kwiecień 2020r., po odliczeniu potrącenia: zasiłku pielęgnacyjnego z MOPS w kwocie 900 zł; zaliczko na podatek dochodowy oraz składki na ubezpieczenie zdrowotne, pozwany przekazał świadczeniobiorcy za pośrednictwem poczty. Decyzja ta zawierała standardowe pouczenie o obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Jednocześnie pismem z dnia 17 marca 2020r. organ rentowy poinformował MOPS w O., że od kwietnia 2020r. będzie realizował potrącenia ze świadczenia K. K. na rzecz MOPS z tytułu nadpłaconego zasiłku pielęgnacyjnego aż do całkowitej spłaty.

Po otrzymaniu decyzji z 17 marca 2020r. G. K. jeszcze w marcu kontaktowała się telefonicznie oraz mailowo z pracownikami organu rentowego informując, że nie wносиła o przyznanie dodatku pielęgnacyjnego na rzecz swojego syna. Pomimo to pozwany wypłacił świadczenie za kolejny miesiąc.

Pismem z dnia 15 kwietnia 2020r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w O. poinformował K. K. o wszczęciu postępowania administracyjnego z urzędu w sprawie ustalenia uprawnień do zasiłku pielęgnacyjnego – wobec przyznania ubezpieczonemu prawa do dodatku pielęgnacyjnego z ZUS.

W związku z powyższym, pismem z dnia 18 kwietnia 2020r. G. K. wniosła odwołanie od decyzji organu rentowego z 17 marca 2020r., w którym ponownie wskazała, że nie składała wniosku o dodatek pielęgnacyjny na rzecz syna, a nadto wskazała, że w wyniku jej interwencji początkowo została poinformowana przez pracownika ZUS, że świadczenie to przyznawane jest z urzędu, natomiast w dniu 17 kwietnia 2020r. inny pracownik udzielił jej informacji, że dodatek pielęgnacyjny przyznawany jest jedynie a wniosek.

Kolejnym pismem z dnia 5 maja 2020r. skarżąca zwróciła się z prośbą o interwencję w jej sprawie bezpośrednio do Prezesa ZUS w W..

Dnia 15 maja 2020r. pracownik pozwanego sporządził „relację w sprawie”, w której wskazał, że „przyznanie dodatku pielęgnacyjnego nastąpiło zgodnie z wytycznymi członka zarządu ZUS z 25.09.2019r. znak: (...)”

Decyzją z 22 maja 2020r. organ rentowy wstrzymał wypłatę na rzecz K. K. dodatku pielęgnacyjnego od 1 października 2019r. oraz uchylił decyzję z dnia 17 marca 2020r. O powyższym pozwany poinformował dodatkowo skarżącą pismem z dnia 5 czerwca 2020r. ostatni miesiąc wypłaty dodatku pielęgnacyjnego nastąpił w maju 2020r.

Uznając, że nadpłata dodatku pielęgnacyjnego powstała z przyczyn leżących po stronie świadczeniobiorcy, w dniu 15 lipca 2020r. pozwany wydał decyzję, którą stwierdził, że K. K. dokonano bezpodstawnie wypłaty dodatku pielęgnacyjnego w okresie od 1 października 2019r. do 31 maja 2020r. w kwocie 752 zł i dlatego też organ rentowy zobowiązał świadczeniobiorcę do zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń za okres i w kwocie wyżej wskazanych.

(dowód: decyzja k. 19, decyzja z 25 września 2018r. – plik XI; wniosek k. 1-3, orzeczenie KL k. 12, decyzja k. 13 – plik XIV; informacja z MOPS k. 292, pismo z 17 marca 2020r. k. 293, decyzja k. 294, odwołanie k. 296-297, stanowisko

komórki merytorycznej k. 301, kopia pisma skarżącej z 5.05.2020r. k. 302, relacja w sprawie k. 305, opinia (...) k. 306, pismo z 5 czerwca 2020r. k. 307, decyzja k. 308, pismo do MOPS z 5 czerwca 2020r. k. 310, decyzja k. 321, notatka w sprawie ujawnienia nadpłaty i przyczyn jej powstania k. 322 – plik XIII – akta ZUS)

Sąd zważył, co następuje:

Kwestia sporna w niniejszej sprawie sprowadzała się do ustalenia, czy K. K., reprezentowany przez swoją matkę G. K., jest obowiązany do zwrotu dodatku pielęgnacyjnego za okres od 1 października 2019r. do 31 maja 2020r., którego kwota po dokonanej przez pozwanego refundacji na rzecz MOPS w O., wyniosła 752 zł.

Zasady zwrotu nienależnie pobranych świadczeń – w odniesieniu do świadczeń wypłacanych na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie Dz.U. z 2020r., poz. 53 ze zmianami; dalej: ustawa emerytalna), uregulowane zostały w art. 138 tej ustawy. Zgodnie z ust. 1 tego artykułu, osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się zaś:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia. (ust. 2).

Ustęp 3 stanowi zaś, że za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Już pobieżna analiza powyższych unormowań jasno wskazuje, że w przypadku K. K. nie zachodzi żadna z wyżej wymienionych sytuacji. Nie budziło bowiem wątpliwości, że dodatek pielęgnacyjny nie został przyznany i wypłacony świadczeniobiorcy na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w wyniku świadomego wprowadzenia organu rentowego w błąd. Świadczenie nie zostało również wypłacone osobie innej niż wskazana w decyzji z 17 marca 2020r. W ocenie Sądu nie ma również podstaw, aby sytuację skarżącego kwalifikować jako wypłatę świadczenia mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Ubezpieczony nie był bowiem wcześniej uprawniony do dodatku pielęgnacyjnego, tym samym nie zachodziły okoliczności powodujące ustanie lub zawieszenie prawa, czy też wstrzymanie wypłaty świadczenia.

Należy wyjaśnić, że w przepisach prawa ubezpieczeniowego pojęcie „świadczenie nienależnie pobranego”, oznacza nie tylko „świadczenie nienależne” (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale równocześnie „nienależnie pobrane”, a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (zaniechania). Na tym polega podstawa rozróżnienia „świadczenia nienależnego” od „świadczenia nienależnie pobranego” (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2007r., I UK 90/07).

Powyższe rozróżnienie odnaleźć można w bogatym orzecznictwie dotyczącym problematyki zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Wskazuje się w nim między innymi, że obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się nie należy, co dotyczy zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń, jak też osoby, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd instytucji ubezpieczeniowej. Wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miało żadnego wpływu zawinione działanie albo zaniechanie świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po jego stronie obowiązku zwrotu świadczenia. Z powyższego wynika więc, że nie można uznać, by doszło do nienależnego pobrania świadczenia, jeżeli jego wypłata (mimo zaistnienia ww. okoliczności) nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego. Mogą to być przyczyny leżące zarówno po stronie organu rentowego (błąd), jak również okoliczności niezależne od tego organu.

Zważyć również należy, że poza okolicznościami wskazanymi w art. 138, warunkiem żądania zwrotu świadczenia jest prawidłowe pouczenie danej osoby o braku prawa do pobierania takiego świadczenia. Podkreślenia przy tym wymaga, że zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem, pouczenie takie musi być należyte, czyli wyczerpująco i wyraźnie wskazujące okoliczności, w jakich dochodzi do nienależnego pobrania świadczenia, nadto dokonane w taki sposób, aby było zrozumiałe dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być przy tym abstrakcyjne, obciążone brakiem konkretności, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń, a brak pouczenia zwalnia osobę bezpodstawnie pobierającą świadczenia z obowiązku ich zwrotu (por. wyroki SN z 17 listopada 1995r., II URN 46/95, OSNAPiUS 1996 Nr 12, poz. 174, z 17 lutego 2005r., II UK 440/03, OSNP 2005 Nr 18, poz. 291 oraz z 14 marca 2006r., I UK 161/05, OSNP 2007 nr 5-6, poz. 78; a także wyrok SA w Katowicach z 18 października 2005r., III AUa 1434/04, OSA 2006 Nr 9, poz. 27, s. 60).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy wskazać należy, że pouczenie zawarte w decyzji z 17 marca 2020r., którą organ rentowy przyznał K. K. prawo do dodatku pielęgnacyjnego, nie spełnia powyższych wymagań. Ma ono bowiem charakter standardowy i w żaden sposób nie odnosi się do szczególnej sytuacji, w jakiej na skutek działania organu rentowego doszło do wypłaty świadczenia, pomimo braku wniosku o to świadczenie. Nie jest to więc pouczenie, które może być uznane za spełniające wskazane warunki, od których uzależniona jest możliwość żądania zwrotu świadczenia. Dodać do tego trzeba, że wypłata wyrównania za okres od października 2019r. do marca 2020r. nastąpiła dopiero w kwietniu 2020r. wraz z wypłatą świadczenia za ten właśnie miesiąc i – co istotne - wypłata ta nastąpiła pomimo wyraźnego sprzeciwu matki świadczeniobiorcy, zgłoszonego jeszcze w marcu 2020r., zaraz po otrzymaniu przez nią decyzji z 17 marca 2020r. Co więcej pozwany, pomimo licznej korespondencji kierowanej do niego przez G. K., kontynuował wypłatę świadczenia aż do maja 2020r.

Nie bez znaczenia pozostaje również okoliczność, że pozwany ostatecznie dostrzegł swój błąd polegający na przyznaniu z urzędu prawa do dodatku pielęgnacyjnego. Świadczy o tym niezbitie pismo kierowane do matki świadczeniobiorcy z dnia 5 czerwca 2020r. (k. 307 a.r.), które było poprzedzone wydaniem decyzji z 22 czerwca 2020r. oraz opinią radcy prawnego z Wydziału Obsługi Prawnej z dnia 18 maja 2020r., w której jednoznacznie zostało wskazane, że podstawą przyznawania świadczeń jest zasada wnioskowości, a tym samym brak było jakichkolwiek podstaw do przyznania ubezpieczonemu dodatku pielęgnacyjnego z urzędu (k. 306 a.r.).

W świetle powyższego Sąd nie miał wątpliwości, że wypłaconego ubezpieczonemu świadczenia, będącego co najwyżej świadczeniem nienależnym w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego, nie można jednocześnie kwalifikować jako świadczenia nienależnie pobranego w rozumieniu art. 138 ustawy emerytalnej. Stąd też odwołanie podlegało uwzględnieniu, stosownie do przywołanych wyżej przepisów prawa materialnego i na podstawie art. 477¹⁴ § 2 kpc.